

ІНТЕГРАТИВНІСТЬ ТА СИНЕРГЕТИЗМ ЯК ПРИНЦИПИ ПОСТНЕКЛАСИЧНОЇ ПАРАДИГМИ ФІЛОСОФІЇ

В сучасних умовах світової економічної кризи, що загрожує перерости в кризу соціальних, ідеологічних та моральних чинників розвитку людства, особливого значення набуває вивчення людини, її природи, цілей існування, місця в світі, потреб та ін. Це можливо лише за умов інтеграції філософського, психологічного та природничого знання. Тому змінюється як взаємодія наук з філософією, так і взаємодія між самими науками. Раніше все здавалось зрозумілим: кожна наука має свій предмет, свої кордони. Зараз все знаходиться в русі, змінюються міждисциплінарні кордони, наявне прагнення до інтеграції соціогуманітарного знання, в науку повертаються аксіологічні та гуманітарні орієнтації, метафізичні припущення, які були раніше вилучені з науки позитивізмом.

Особливості стратегії трансформації наукового знання в останній третині ХХ ст. сформували нову форму діалогу людини з природою, збагачену ідеями синергетики, яка істотно вплинула на новий образ науки. У 70-х роках в науці склалися концептуальні моделі, що орієнтувалися на вивченні єдиних механізмів самоорганізації, і отримали назви: в Німеччині – синергетика (Г.Хакен), у Бельгії – нерівноважена термодинаміка і теорія дисіпативних структур (І.Пригожин), у США – теорії динамічного хаосу (М.Фейгенбаум), у Росії – нелінійна динаміка (С.Курдюмов). Синергетика, з розвитком якої пов'язують перехід наукового знання до нових парадигмальних засад, внесла кардинальні зміни у розвиток та нарощування наукового знання про світ та природу, у пізнавальні можливості людини. Вона розширила горизонт нашого знання та незнання про світ, привела до усвідомлення складності та нелінійності світу.

Синергетика існує у трьох іпостасях: синергетика як наука, синергетика як методологія, синергетика як загальнонаукова картина світу. Синергетична парадигма дає можливість трансформувати старі проблеми, зокрема перереконструювати проблемне поле науки. Водночас вона відкриває різноманітні сторони світу: його нестабільність, нелінійність і відкритість, зростаючу складність формоутворювань та способів їх об'єднання в коеволюційну цілісність. Синергетика займається вивченням відкритих, складних, нелінійних систем та дослідженням процесів самоорганізації у різних системах (фізичних, хімічних, біологічних, соціальних, еволюційних, екологічних та ін.). Принципи синергетики як теорії самоорганізації можуть виступити парадигмою у гуманітарних і природничих наукових дослідженнях.

Пошук нових концепцій, нових парадигм, нових пізнавальних моделей ведеться у різних напрямках, пов'язаних з міждисциплінарними дослідницькими програмами. Незважаючи на те що концепція „теорії світової

системи” І. Уоллерстайна має економоцентричний характер і підтверджує ідею економічної глобалізації сучасного світу, автор вважає, що наука глобального суспільства повинна стати міждисциплінарною [1, 265]. Таким чином, синтез суспільних наук з природознавчими стимулюють науковий рух перспективних напрямків, що дають нам надію в отриманні позитивних результатів при прогнозуванні майбутнього та його збереження для прийдешніх поколінь.

Нова постнекласична парадигма філософії науки стає методологічною основою для дослідження розвитку складних природних систем, що самоорганізуються. Концепція самоорганізації зародилася як метод в природничонаукових дисциплінах, цей метод використовується і в соціальних дослідженнях, цілісність як одна із характеристик будь-якої системи визначає стратегії пізнання у сфері біоетичних відношень людини і природи. Новий науковий підхід дозволяє людині розпочати новий діалог, новий союз з природою, складається нова наукова картина світу. Як зазначають І.Пригожин та І.Стінгерс, „відміна нового погляду на світ від традиційного така глибока, що ... ми можемо з повною підставою говорити про новий діалог з природою” [2, 18]. Філософське осмислення нових наукових підходів дозволяють концептуально збагатити світоглядні уявлення про ставлення до природи, створити нове інтелектуальне поле, в якому генеруються нові моделі, доктрини, теорії та вчення.

Людина і природа підкоряються загальним синергетичним закономірностям і можуть розглядатися як складові єдиного процесу, що самоорганізуються. Але людина з погляду синергетики виступає в якості розпізнавальної системи, пізнавальний суб’єкт перестає бути лінійним, а стає рефлексивним, нелінійним, і починає визнавати свою відповідальність і творчу силу, що здатна спричинити зміни у світі, в природі. Антропний принцип вніс уточнення у картину людиновимірного пізнання Універсуму. Він засвідчив, що природа реалізує ті можливості, ті форми буття, які припускають умови спостерігача. В методологічному тлумаченні принцип антропності дає можливість вважати, що в науковій картині світу людина універсалізується і наука набуває людиновимірних параметрів.

Духовна людська реальність не підвласна природничонауковій парадигмі з її предметним світом, що освоюється в одnobічних діях, маніпулюванні та експериментальній ізоляції. В гуманітарному підході замість предмету береться особистість, яка не піддається маніпуляції. Замість проникнення всередину, розділення на частини, тут важлива інтеграція, шанобливе ставлення до індивідуальності, до життя загалом.

1. *Wallersten I. Unthinking social science: The limits of nineteenth-century paradigms. Cambridge, MA: Polity Press – B. Blackwell, 1991. – VIII, 286 p.;* 2. *Пригожин И., Стингерс И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой: Пер. с англ. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 310 с.*